

Cap a la creació d'una *bioètica social*

Per **Ester Busquets**, professora col·laboradora de
l'Escola Universitària d'Infermeria de la Santa Creu i Sant Pau

Una dona amb SIDA pot tenir accés a les tècniques de reproducció humana assistida? Una persona gran pot rebutjar un tractament de diàlisi o bé es pot negar a ser alimentada artificialment? Les intervencions de canvi de sexe s'han de pagar amb diners públics? S'ha d'esterilitzar les persones que tenen discapacitat intel·lectual? Una dona víctima de la violència de gènere pot demanar als professionals que mantinguin en secret la seva situació, si ella ho vol així? Aquestes són algunes de les múltiples preguntes que avui ha de respondre la bioètica. Tot i que seria molt interessant endinsar-se en la reflexió sobre aquestes, i altres, preguntes, l'objectiu d'aquest article és un altre. El que pretenem en primer lloc és explicar què és la bioètica i quins són els factors que condicionen el seu origen. Seguidament descriurem els diferents enfocaments que s'han donat en l'àmbit de la bioètica. Parlarem de la *bioètica global* i de la *bioètica clínica*. I, finalment, intentarem exposar i justificar la importància i la necessitat de la creació i el desenvolupament de la *bioètica social*.

Els orígens i l'evolució de la bioètica

La bioètica neix l'any 1970, als Estats Units, com a resultat d'una convergència de factors polítics, socials, econòmics, culturals i científicotecnològics. Simultàniament, la societat americana viu les novetats aportades per tres grans revolucions, encara avui en plena efervescència: la *revolució biològica*, que ens dona un domini

cada vegada més complet sobre la reproducció, l'herència i el sistema nerviós. La revolució ecològica, que ens fa adonar que el creixement econòmic no necessàriament comporta millor qualitat de vida i que la supervivència de tota forma de vida va íntimament lligada al respecte al medi ambient. La *revolució medicosanitària*, que posa noves tecnologies en mans de la medicina; reivindica i promou l'autonomia del pacient i, atès que es vol que tothom pugui accedir als serveis sanitaris, es planteja la necessitat d'establir polítiques sanitàries davant l'escassetat de recursos.

Tots aquests factors generen la consciència entre metges, investigadors, filòsofs i teòlegs que cal estudiar en profunditat les qüestions ètiques que plantegen els avenços científics. Es veu clar que cal posar en marxa un moviment intel·lectual, un nou tipus de reflexió i pràctica que integri les aportacions de les ciències de la vida i de la salut i els valors humans. A aquest nou tipus de reflexió i pràctica se li dona el nom de *bioètica*.

D'entrada, si ens fixem en l'etimologia de la paraula *bioètica* veiem que és una paraula composta de *bios* (vida) i *ethos* (conducta humana). Per tant, la *bioètica* es refereix a la conducta responsable que cal tenir davant la vida humana, animal i vegetal en conjunt. Tanmateix, amb el sentit etimològic no n'hi ha prou per comprendre la peculiaritat i l'abast d'aquest nou saber. Atesa la complexitat de la realitat present, la bioètica vol mirar i analitzar aquesta realitat no pas solament des d'una determinada perspectiva, sinó des de perspectives diverses. Per això la

“Els canvis socials que s’han produït des de l’inici dels anys vuitanta fan que sigui urgent, necessari i imprescindible redirreccionar la bioètica també cap a una vessant més social, perquè les qüestions ètiques no es poden reduir a l’àmbit clínic o mediambiental.”

bioètica s’autodefineix com un saber multidisciplinari i interdisciplinari que té un aspecte teòric i un aspecte pràctic. L’aspecte teòric recorda que la bioètica és una reflexió d’ordre ètic, un procés de raonament que cerca fonamentar els judicis morals. L’aspecte pràctic és un procediment de presa de decisions, un mètode que ajuda a prendre decisions responsables. Aquests dos aspectes tenen com a objectiu clarificar i resoldre les qüestions ètiques que plantegen els avenços i l’aplicació de les ciències de la vida i de la salut.

Diferents enfocaments de la bioètica: la bioètica global i la bioètica clínica

El doctor Van Rensselaer Potter va ser el primer a utilitzar la paraula bioètica, la va emprar per primer cop en el títol d’un article publicat durant l’any 1970: “Bioètica, la ciència de la supervivència”. Aquest fet fa que Potter sigui reconegut com el creador de la paraula *bioètica*. Potter constata que les ciències i les humanitats s’ignoren mútuament, i això representa un empobriment per a la humanitat. Ell creu que cal establir una aliança entre les ciències i les humanitats, cal crear un pont de diàleg entre el saber científic i els valors humans. Potter participa de la preocupació d’alguns ecologistes nord-americans per l’equilibri de l’ecosistema, equilibri indispensable per garantir la supervivència de la humanitat. Potter creu que cal una *bioètica global* que asseguri la supervivència i una vida amb qualitat de la humanitat, a més d’un l’equilibri mediambiental.

Ester Busquets i Alibés és diplomada en infermeria i llicenciada en filosofia, i actualment està realitzant el seu doctorat en filosofia. És col·laboradora de l’Institut Borja de Bioètica (Universitat Ramon Llull) des de l’any 2001, professora de la Universitat de Vic des de l’any 1999, professora col·laboradora de l’Escola Universitària d’Infermeria de la Santa Creu i Sant Pau des de l’any 2004.

És membre de la Comissió Deontològica del Col·legi Oficial d’Infermeria de Barcelona. També és membre de diferents comitès d’ètica hospitalaris. Des del gener de 2008 és directora de la revista *Bioètica & debat*, editada per l’Institut Borja de Bioètica.

Tanmateix, aquesta visió de Potter de considerar la bioètica com una ètica global o ecològica, centrada en la supervivència humana, en el medi ambient i els problemes de creixement de la població, no va arrelar i va quedar relegada a segon terme. Molt aviat, l’any 1975, Potter lamentava que la bioètica quedés reduïda solament a ser una branca de l’ètica aplicada, a ser *bioètica mèdica*. El responsable d’aquesta visió més reduccionista és, sobretot, el doctor André Hellegers, professor d’obstetrícia i ginecologia de la Universitat de Georgetown (Washington). La bioètica, segons Hellegers, ha de ser un espai de diàleg interdisciplinari entre científics i humanistes amb un objectiu ben precís: orientar els avenços tècnics de la pràctica clínica i la investigació biomèdica per tal que aquests avenços estiguin veritablement al servei del progrés humà.

Tot i que el doctor Hellegers des de l’inici havia demostrat interès i preocupació pels problemes derivats del creixement de la població, l’augment considerable del consum, la distribució de recursos i el medi ambient —i amb això s’acostava al concepte de bioètica proposat per Potter—, va ser ell qui va contribuir de manera determinant a donar a la bioètica un sentit més restringit. Veiem, doncs, com des de bon començament la bioètica es diversifica en dues grans visions: la bioètica global, promoguda per Potter, i la *bioètica clínica* o *biomèdica* de Hellegers, que posa l’accent en les qüestions biomèdiques. La segona visió, la de Hellegers, és, d’alguna manera, fins al dia

d'avui, la que s'ha oficialitzat. Tanmateix, es pot afirmar que, tot i les diferències entre les concepcions bioètiques de Potter i Hellegers, són visions que no s'exclouen, sinó tot al contrari, es poden complementar o, millor dit, s'haurien de complementar.

Creació i desenvolupament d'una *bioètica social*

Acabem de veure com fins ara la bioètica s'ha mogut entre l'enfocament de Potter (bioètica global o ecològica) i el de Hellegers (bioètica clínica o biomèdica), però ja és hora que aquestes concepcions existents fins ara es complementin amb una nova bioètica, la *bioètica social*, una bioètica que des de la interdisciplinarietat posi tota la seva atenció en els aspectes socials. Els canvis socials que s'han produït des de l'inici dels anys vuitanta fan que sigui urgent, necessari i imprescindible redirigir la bioètica també cap a una vessant més social, perquè les qüestions ètiques no es poden reduir a l'àmbit clínic o mediambiental. Els professionals que desenvolupen la seva tasca en el món dels serveis socials es veuen confrontats, dia sí, dia també, amb problemes bioètics als quals cal donar una resposta.

El conjunt de qüestions ètiques que es plantegen en l'àmbit concret dels serveis socials són nombroses i com-

“Els professionals que desenvolupen la seva tasca en el món dels serveis socials es veuen confrontats, dia sí, dia també, amb problemes bioètics als quals cal donar una resposta.”

plexes de resoldre: es pot obligar a un sense sostre a passar la nit en un centre social? Es pot obligar a una persona gran totalment competent a ingressar en una residència? Es pot obligar a un immigrant sense papers a abandonar el país on resideix? Es pot negar l'adopció a uns pares que estan propers a la jubilació? Per donar una resposta racional i raonable a totes aquestes situacions, i tantes d'altres, és molt important poder comptar amb la bioètica. En l'àmbit dels serveis socials —com en el biomèdic— la bioètica pot ser un instrument molt potent per ajudar a reflexionar i resoldre les qüestions ètiques que es plantegen en el si de tot treball social. Avui la bioètica no és un luxe, sinó una necessitat. Per això cal que des dels serveis socials s'aposti amb fermesa per la creació i el desenvolupament de la *bioètica social* ^Q.

